

Henri Schoenmakers

Wetenschappers die in onderzoeksprogramma's werken zijn criminelen

Omdat ik de laatste vijftien jaar vooral buiten Nederland verbleef, werd ik soms verrast door wat in Nederland in de belangstelling staat in vergelijking met andere landen. Terwijl Duitse media zich druk maken over plagiaat in de dissertaties van vooraanstaande politici was er in Nederland een mediahype rond het begrip *autoplagiaat*.

Met autoplagiaat wordt niet bedoeld dat wetenschappers bijverdienen met het natekenen van automodellen, nee, het betekent dat wetenschappers eenzelfde formulering gebruiken als ze al eerder hebben gedaan zonder exacte bronvermelding.

Dat plagiaat – het presenteren van werk van anderen als dat van jezelf – crimineel is, daarover zijn alle wetenschappers het eens. Dat het meer voorkomt dan gedacht, maakt de software om vormen van plagiaat te vinden duidelijk. Deze software helpt om studenten die met collages van teksten uit internet een bachelor of master proberen te halen, een halt

te kunnen toeroepen. Schokkender is dat deze software ook duidelijk maakt dat plagiaat in de hoogste kringen voorkomt, met name in Duitstalige landen omdat daar het dragen van een doctorstitel veelal als een noodzakelijke voorwaarde voor publieke ambten wordt beschouwd.

In Nederland is dit niet het geval. Hier maakt niemand zich druk of een premier of een andere vooraanstaande politicus doctorandus of doctor is. Juist de titel van doctorandus heeft in het buitenland soms de prettige bijkomstigheid dat men denkt dat de “s” van drs een meervouds “s” is, en dat een doctorandus dus meer dan eens gepromoveerd is en een doctor, slechts één keer.

In Duitsland is een titel zo belangrijk dat partners vaak elkaars titel overnemen. Zo kan de partner van een gepromoveerde vrouwelijke hoogleraar ook al heeft hij nooit gestudeerd, de telefoon opnemen met “Herr Prof. Dr.” alsof hij zelf gepromoveerd is en hoogleraar.

Als je in Nederland jezelf met een doctorstitel zou voorstellen is de eerste associatie een medische en krijg je al gauw de vraag of je niet even naar een pukkeltje of in de keel van de gesprekspartner kan kijken om een gratis medisch advies te geven.

Duitse plagiaatjagers hebben onlangs dissertaties van een aantal politici bekeken. De resultaten zijn schokkend en olie op het vuur van de gedachte dat politici getrainde leugenaars zijn. ¹ In 2011 moest de Duitse minister van Defensie Zu Guttenberg het veld ruimen. Zijn doctorstitel was hem was afgenomen, omdat op 94% van de 475 pagina's van zijn dissertatie plagiaat was ontdekt. De toenmalige minister van onderwijs Annette Schavan verklaarde dat zij zich schaamde over deze handelwijze. ² Maar vorig jaar is ook haar dissertatie ongeldig verklaard. Deze had de (achteraf) ironisch klinkende titel Persoon en Geweten, Studies naar de voorwaarden, de noodzaak van, en eisen aan gewetensvorming. ³ Op bijna een derde (29%) van de pagina's stonden formuleringen van anderen zonder bronvermelding. Ze trad terug als Minister van Onderwijs, maar werd als troost benoemd tot ambassadeur bij het Vaticaan in Rome, misschien omdat daar naast de Heilige Stoel ook vele biechtstoelen staan. Vorige maand is ze in deze functie begonnen. In het tussenliggende wintersemester heeft ze nog als "Honorar-professorin" college gegeven over "Fundamenten van de Christelijke ethiek". ⁴

Ook één van de vice-voorzitters van het Europarlement, de Duitse politica Silvana Koch-Mehrin moest in die functie het veld ruimen nadat op meer dan 120 plaatsen in haar dissertatie plagiaat was aangetroffen. Zo zijn er nog een tiental recente voorbeelden van in Duitsland bekende

politici die het nu zonder doctorstitel moeten stellen. En er zingen al weer nieuwe namen rond van hooggeplaatste politici beschuldigd van plagiaat. ⁵

Maar terug naar autoplagiaat.

Het hergebruik van eigen formuleringen, is een volstrekt ander fenomeen. Kan men eigen teksten stelen? Het klinkt als "de dief van de eigen portemonnee?" Maar deze uitdrukking die in het Duitse taalgebied bij mijn weten niet bestaat, betekent dat men zichzelf tekort doet. Niet dat men er beter van wordt, wat bij plagiaat juist de bedoeling is.

Wanneer men in het kader van onderzoeksprogramma's werkt is het vaak nodig in elke publicatie het theoretisch kader, de context en eventueel de belangrijkste resultaten tot dan toe te herhalen. En zelfs meer, wanneer men voor verschillende publieksgroepen en/of verschillende taalgebieden schrijft. Omdat een aantal van mijn artikelen in het kader van onderzoeksprogramma's is ontstaan en ik de dag na veel ophef in de Nederlandse media over autoplagiaat rond de hoogleraar Nijkamp, in de spiegel keek, dacht ik "daar staat een crimineel". Zelfs in mijn overhemd meende ik als voormalige Donald Duck-lezer de strepen van het kostuum van Boris Boef te herkennen.

Ik ging naar het politiebureau en vertelde dat er formuleringen van mij gestolen waren. Op de vraag van de

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

dienstdoende agent of ik enig idee had wie de dief was, zei ik “Dat ben ikzelf”. Meewarig keek hij mij aan en vroeg of ik een vertrouwensarts had. Ja, maar sputterde ik, ik heb gisteren gehoord dat het opnieuw gebruiken van eigen formuleringen in Nederland autoplagiaat en dus crimineel is.

Wat heeft uw auto ermee te maken vroeg hij?. Na mijn uitleg – zei hij: Als het herhalen van dingen crimineel is, dan kan ik mijn vrouw, mijn kinderen en mijn papagaai achter de tralies opbergen. Neem wat rustgevends en ga slapen.

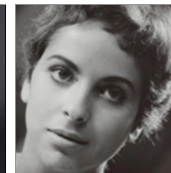
De Pleegzuster Bloedwijn die ik dronk, stelde me niet gerust. Het concept van autoplagiaat heeft als consequentie dat publiceren in het kader van onderzoeksprogramma onderzoekers aanzet tot crimineel gedrag.

De mooiste publicatie in de Nederlandse theaterwetenschap in de vorige en deze eeuw is Rob Erenstein's *Theatergeschiedenis der Nederlanden*. Zo'n tachtig specialisten geven in honderdtwintig artikelen een overzicht van interessante momenten uit de geschiedenis van het Nederlandse theater. Men kan er gif op innemen dat men voorbeelden van autoplagiaat kan aantreffen, omdat (a) specialisten de artikelen hebben geschreven en (b) voetnoten niet waren toegestaan. Je kan niet verwachten dat deze specialisten eerdere uitspraken gaan vermijden of zelfs gaan ontkennen. Integendeel een treffende formulering zullen ze

– terecht – opnieuw gebruiken om daarmee consistent en precies te zijn.

Maar een dergelijk project maakt het denkbaar dat al deze onderzoekers een paar dagen moeten gaan zitten brommen, wat op zich misschien een gezellige en zelfs productieve bijeenkomst kan opleveren. Maar het zou natuurlijk plezieriger zijn als zo'n bijeenkomst op vrijwillige basis plaatsvindt. De bizarre conclusie is dat bij een dergelijk project om vormen van autoplagiaat ter vermijden, juist onderzoekers die geen idee van het onderwerp hebben, moeten worden aangetrokken, maar juist dan ontstaan echte vormen van plagiaat als voetnoten niet zijn toegestaan. Kortom een patstelling dreigt. Voor zover ik de Nederlandse discussies in de hype rondom de hoogleraar Nijkamp heb kunnen volgen wordt geen aandacht besteed aan elementaire elementen van de communicatieve context van publicaties, zoals bijvoorbeeld de publieksgroep voor wie een publicatie is bestemd.

Het tekent het bizarre van het concept van autoplagiaat. Het was dan ook plezierig te lezen dat de ombudsman van de Deutsche Forschungs Gesellschaft, de grootste Duitse organisatie op het gebied van onderzoek, dit jaar het begrip Autoplagiat (Selbst- oder Eigenplagiat) volstrekt heeft afgewezen. Hij stelt: Het zogenaamde begrip Eigenplagiat

bestaat niet – want dat zou betekenen dat men zichzelf kan bestelen of beroven.⁶

Mijn conclusie is dat het zinvol is het concept “autoplagiaat” te beperken tot het plagiëren van automobielen, ook al vindt men dat niet onder deze aanduiding op Google. Maar, een auto is in het Duits ook een “Kraftwagen”. En wie “Kraftwagenplagiat” googelt, heeft wel resultaat. De eerste in Duitsland aan de lopende band geproduceerde auto was de Opel *Laubfrosch*, oftewel *Boomkikker* uit 1924.⁷ Het model was een duidelijke vorm van plagiaat van een auto van Citroën. Alleen in plaats van de citroengele kleur van Citroën was het model van Opel Boomkikkergroen.⁸

Een dergelijke interpretatie van autoplagiaat voorkomt dat wetenschappers die in het kader van onderzoeksprogramma's publiceren als criminelen worden weggezet en meerjarige grotere onderzoeksprojecten als criminele organisaties. De structuur van de International Federation for Theatre Research is sinds de jaren negentig gebaseerd op de zogenaamde Research Working Groups, internationale samenwerkingsverbanden van onderzoekers die in veeljarige projecten samenwerken. Deze structuur waarbij in publicaties herhaling van uitgangspunten, doelstellingen, resultaten telkens opnieuw nodig is, heeft inmiddels een reeks aantrekkelijke publicaties opgeleverd.⁹

Vijftig jaar Nederlandse theaterwetenschap heeft opgeleverd dat in Nederland werkende theaterwetenschappers op vele fronten in deze IFTR, de eredivisie van de internationale theaterwetenschap, een rol van betekenis hebben gespeeld of nog spelen.¹⁰ Het zou jammer zijn als daaraan een einde komt door een ongenueanceerde Nederlandse discussie die minstens zo curieus is als die over de vraag die momenteel de gemoederen bezighoudt: “Welke kleur heeft Zwarte Piet?”

- ¹ Het resultaat van een enquête waarbij 91 van de 100 Duitse burgers hun politici niet vertrouwen wordt o.a in verband gebracht met deze plagiaataffaire.
(<http://www.haz.de/Nachrichten/Politik/Deutschland-Welt/91-von-100-Buergern-misstrauen-Politikern>) [14.10.2014]
- ² De Süddeutsche Zeitung van 1 maart 2011 meldt dat Schavan in het openbaar over de plagiaataffaire van Guttenberg zei „Ich schäme mich nicht nur heimlich“(
<http://www.sueddeutsche.de/politik/Anette-Schavan-ueber-Guttenberg-Ich-schäme-mich-nicht-nur-heimlich-heimlich>“ [14.10.2014] Deze uitspraak van Schavan over Guttenberg werd haar door partijgenoten zoals de ministerpresident van Beieren, Horst Seehofer, kwalijk genomen. Hij noemde het gedrag “weinig solidair”(http://www.merkur-online.de/aktuelles/politik/plagiatsverdacht-schavans-doktorvater-aelt-sich-rauws-zr-25499232.html) [14.10.2014]
- ³ Person und Gewissen. Studien zu Voraussetzungen, Notwendigkeit und Erfordernissen heutiger Gewissensbildung. Deze dissertatie werd met magna cum laude beoordeeld.
(<http://www.merkur-online.de/aktuelles/politik/plagiatsverdacht-schavans-doktorvater-aelt-sich-rauws-zr-25499232.html> en http://de.wikipedia.org/wiki/Annette_Schavan [14.10.2014]
- ⁴ Grundlagen einer christlichen Ethik”
- ⁵ Sinds februari 2013 wordt de naam van de Duitse minister Philipp Rösler (FDP) regelmatig genoemd. Veronika Sass, de

dochter van de voormalige Beierse minister president Edmund Stoiber heeft haar doctorstitel al moeten inleveren. Ook een andere Duitse afgevaardigden in het Europe Parlement Jorgo Charzimarkakis (FDP) onderging eenzelfde behandeling (<http://www.dw.de/wie-wichtig-ist-ein-dokortitel-f%C3%BCr-politiker/a-16308637>) [10.10.2014]

- ⁶ “Das sogenannte Eigenplagiat gibt es nicht – denn das würde ja bedeuten, dass es möglich wäre sich selbst zu beklaugen“ geciteerd in Plagiat;
<http://de.wikipedia.org/wiki/Plagiat?oldid=132003567>, p. 3) [10.10.2014]
- ⁷ From:
http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Opel_Laubfrosch&oldid=570920681”[10.10.2014]=
- ⁸ Christian Ebner, dpa, 150 Jahre Opel: Legendäre Modelle von Lutzmann bis Manta.
(<http://www.mainpost.de/specials/lifestyle/mobilewelt/kfzberichte/art546,6985330>) [14.10.2014]
- ⁹ O.a. de reeks Themes in Theatre. Collective Approaches to Theatre and Performance, waarvan Peter Eversmann editor is.
- ¹⁰ O.a. Eric Alexander, Rob Erenstein, Henri Schoenmakers, Hans van Maanen, Peter Eversmann, Chiel Kattenbelt hebben functies in de IFTR vervuld, of vervullen die nog steeds en hebben bijgedragen aan een meer programmatische organisatie van onderzoek.

